

«ДЫСКУРСНЫЯ ЗМЯШЭННІ» НА СТАРОНКАХ РАЁННАЙ ГАЗЕТЫ

Піваварчык Т.А.

Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы

Мова СМІ выконвае ў інфармацыйным грамадстве ролю своеасаблівай мадэлі нацыянальнай мовы: яна апярэджвае і адлюстроўвае пэўныя маўленчыя тэндэнцыі, замацоўвае заканамернасці развіцця мовы, фарміруе літаратурныя нормы, моўны густ, аказвае ўплыў на ўспрыманне палітыкі і ідэалогіі. Сёння разуменне мовы СМІ толькі як асобнага газетна-публіцыстычнага стылю ўжо не адпавядае рэаліям інфармацыйнай сферы, у якой (нават у межах адной газетнай старонкі ці адной тэлепраграмы) назіраецца змяшэнне і ўзаемаўплыванне публіцыстычнага, рэкламнага, паўсядзённага і г.д. дыскурсаў.

Вынікі даследаванняў як у Рэспубліцы Беларусь, так і за яе межамі сведчаць, што адначасова з глабалізацыяй назіраецца працэс глакалізацыі: паводле рэйтынгу чытальнасці мясцовая прэса пераважае сярод усіх масавых грамадска-палітычных выданняў, а ў выніку, менавіта рэгіянальныя і раённыя СМІ здольныя ўплываць на моўныя і культурныя працэсы ў грамадстве. Выбарачны аналіз нумароў за 2010-2013 гг. раённых газет Гродзенскай вобласці (Рэспубліка Беларусь) і Смаленскай вобласці (Расійская Федэрацыя) паказаў, што адзначаны даследчыкамі разнавектарны характар тэндэнцый у сістэмах СМІ рэгіянальнага маштабу і СМІ буйных мегаполісаў [1, с.147] праяўляецца і на ўзроўні жанрава-стылістычнага і моўнага афармлення выданняў. Шматлікія «навацыі» сучаснага медыятэксту (суб'ектывізацыя, драматызацыя, гутарковасць, раскаванасць, захапленне моўнай гульнёй, падвышаная метафарычнасць і да т.п.) насцярожана прымаюцца ў раённай газеце ці ўвогуле адмаўляюцца ёй (напрыклад, жаргонныя адзінкі і сродкі стварэння іранізуючага дыскурсу).

І звязана гэта ў першую чаргу з умовамі камунікатыўнай сітуацыі, у рамках якой выбудоўваецца дыялог паміж мясцовай газетай і мясцовымі чытачамі. Да ліку асаблівасцяў гэтай камунікатыўнай сітуацыі можна аднесці

наступныя: максімальную блізкасць газеты да чытача і першапачаткова станоўчая ўстаноўка аўдыторыі на ўспрыманне мясцовай інфармацыі; аксіялагічную нязменнасць раённай прэсы (у сілу прыхільнасці традыцыйным каштоўнасцям ў яе няма патрэбы ў стылістычных сродках, што служаць мэты прафанаізацыі або звяржэння старых аўтарытэтаў); вернасць газеты напрацаванай за многія гады чытацкай аўдыторыі і захаванне дырэктыўна-павучальнай камунікатыўнай стратэгіі “друкаванага органа” мясцовай улады; адпаведнасць мове маўленчага асяроддзя правінцыі (моўнай супольнасці), а не мегаполісаў і г.д.

У раённым друку выяўляецца ўласцівае ўсёй сучаснай медыйнай прасторы змешванне дыскурсаў, жанраў, стыляў. Палітычны, адміністрацыйны, прафесійны, штодзённы, рэлігійны, рэкламны дыскурсы не толькі медыятызуюцца і ўбудоўваюцца ў адзіны кантэкст газеты, але і захоўваюць і нават легітымізуюць уласныя рысы ў пэўных жанраватэматычных групах публікацый. Кожны з дыскурсаў атрымлівае ўвасабленне ў газеце ў пэўным наборы жанраў.

Наяўнасць «устойлівых медыятопікаў» (Т.Г. Дабрасклонская) раённай газеты, да ліку якіх перш за ўсё належаць «дзеінасць органаў улады, у тым ліку мясцовых», «арганізацыя працы прадпрыемстваў і арганізацый», «штодзённае жыццё насельніцтва», падрыхтоўка тэкстаў пазаштатнымі авторамі-прадстаўнікамі розных сацыяльна-прафесійных асяроддзяў, актыўнае друкаванне лістоў чытачоў ці каментарыяў з сайта рэдакцыі ўзмацняюць стылявую разнастайнасць газеты.

У выніку складваецца сітуацыя шматнарматыўнасці, калі ў кожнай тэматычнай сферы, аўтарскай групы, жанравай групы можа быць свой стылістычны код.

Так, у інфармацыйна-раз’ясняльных матэрыялах пад рубрыкамі «Служба 101 напамінае», «РЭИ інфармуе», «ГИБДД предупреждает» і г.д., акрамя тыповага пераносу прымет афіцыйна-дзелавага стылю без якой-небудзь іх адаптацыі да правіл мас-медыйнай камунікацыі, пастаянна

выяўляем яшчэ дзве асаблівасці, уласцівыя менавіта гэтай жанрава-тэматычнай групе тэкстаў.

Першая асаблівасць – тыражаванне памылак, якія можна было б аднесці да разраду прафесійных жарганізмаў, напрыклад: парушэнні ў пабудове прыназоўнікава-склонавых формаў: *согласно договора на подачу и потребление электрической энергии населению абонент обязуется; К сказанному хотелось бы обратиться к водителям частного и государственного транспорта* (Заря. 21.02.2012).

Другая асаблівасць – няўдалы сумяшчэнне ў адным тэксце, у адным сказе лексічных і граматычных адзінак з рознай стылявой прыналежнасцю і камунікатыўнай скіраванасцю, у выніку чаго ўзнікае нават некаторы парадыйны эффект: *В Демидовском районе, что немаловажно, уклонистов от службы в армии нет, тогда как в целом по России их насчитывается немалое количество, но они погоды не делают. Прошла информация о том (насколько она верная, судить сложно), этой весной в строй встанут 153 тысячи новобранцев (в прошлом году их было 140 тысяч)* (Поречанка. 05.04.2013).

З гэтай жа праблемай сутыкаемся ў жанры інфармацыйнага справаздачы, якім нярэдка злоўжываюць раённыя газеты: *В отношении реализации государственной программы оказания содействия добровольному переселению в Российскую Федерацию соотечественников, проживающих за рубежом, (этот вопрос рассматривался на заседании) В.В. Самулеев сообщил, что буквально в конце прошедшей недели в Велижский район приехала еще одна семья из Прибалтики* (Велижская новь. 27.09.2012).

Схільнасць да баналізацыі, заштампаванай «мудрасці», недарэчны пафас на ўзроўні зместу з адначасовай мнагаслоўнасцю, парушэннем межаў лексічнай спалучальнасці слоў на ўзроўні моўнага афармлення – прычым часта ў лідах, што супярэчыць чаканай функцыянальна-змястоўнай нагрузцы гэтай частцы тэксту: *Молодость – один из наиболее сложных периодов развития человека: происходит становление характера, формируются*

особенности будущего социального функционирования личности (Знамя труда. 24.09.2010).

Нежурналісцкія, непубліцыстычныя тэксты ўсё больш пашыраюць сваю тэрыторыю. Традыцыйныя газетныя жанры трансфармуюцца, іх жанравыя рысы (у тым ліку жанрава-стылістычныя нормы) размываюцца пад уплывам іншых дыскурсаў. У выніку мова рэгіянальных СМІ характарызуецца высокай ступенню функцыянальна-стылёвай разнастайнасці, што адлюстроўвае ўніверсальнасць і ўсеабдымнасць тэматыкі, адкрытасць і рухомасць тэксту масавай інфармацыі ў сэнсе яго ўзаемадзеяння з іншымі сферамі маўлення.

Уплыў традыцыйнай фальклорнай культуры выяўляецца ў прэсе на узроўнях арганізацыі дыялогу з «калектыўнай» аўдыторыяй, трансляцыі паўсядзённых камунікатыўных практык, ідэалагічнага канструявання «карціны дня».

Даследчыкамі было адзначана, што фальклорная і масавая камунікацыі блізкія адна адной у аспекце прызнання раўнапраўнай актыўнасці аўтара і аўдыторыі ў камунікатыўнай падзеі. «Усе мастацтвы фальклорнага тыпу правакуюць гледача або слухача ўмяшацца: прыняць удзел у гульні або скоках, пачаць перакрывацца з акцёрамі на балаганнай сцэне або паказваць ім, дзе схавалася іх вораг ці куды ім належыць схаватца» [2, с. 159]. Гэтак жа і «масавая культура ўзнікае як пэўнае пераразмеркаванне ўключанасці ў камунікатыўную падзею, якая прымушае гледача перайсці ад чыста пасіўнай ролі да паводзін больш актыўных» [3, с. 254].

Газетны дыкурс, як і фальклорны, заўсёды ў той ці іншай ступені міфалагізаваны і моцна звязаны з дзеючымі сацыяльнымі інстытутамі. У фальклорным дыкурсе гэта, напрыклад, наступная шматузроўневая рэгламентацыя камунікацыйных учынкаў: *по Божьему повеленью, по царскому уложенью, по господской воле, по мирскому приговору*, або іншы варыянт: *Пану Богу на славу, бацькам на пацеху, добрым людзям на славу*,

прыяцелям на дзіва. У дыскурсе газеты такая рэгламентацыя праяўляецца ў яе зместавай мадэлі, сістэме старонак і рубрык.

Па-першае, абавязковымі з'яўляюцца рубрыкі, якія забяспечваюць дыялог улады і насельніцтва як адну з галоўных функцый газеты: *Народ. Прэзідэнт. Урад; Офіцыйна; Інфармуе Комітэт гасконтроля* (Светлы шлях. 31.08.2012); рубрыкі, якія дырэктыва сцвярджаюць нормы і стандарты ад імя мясцовых органаў улады: *МЧС інфармуе; РОВД рэкамендуе; Імунізацыя працягнецца* (Бераставіцкая газета. 27.10.2012).

Па-другое, у раённых газетах часцей за ўсё ў якасці аўтараў і ньюсмейкераў выступаюць чытачы газеты, параўн. назвы наступных рубрык: *Прашу слова!; Нам пішуць* (Полымя. 06.10.2012); *Путешествия наших читателей* (Астравецкая праўда. 17.10.2012). Газета актыўна ўдзельнічае ў штодзённай камунікацыі, нават калі гэта толькі чуткі, пагалоскі, плёткі, абгаворы, напрыклад: рубрыка *«Ходят слухи... А на самом деле?»* у ваўкавыскай газеце «Наш час».

Тэксты і вобразы традыцыйнага фальклора ствараюць важны сацыякультурны кантэкст для інтэрпрэтацыі апісаных газетай падзей, трансліруюць каштоўнасці з ученароднай, перш за ўсё сялянскай, аксіялагічнай сістэмы: *«Гэта ж тваё дзіця, твая крывінка. Вынашаная, вынянчаная. Першая ўсмішка і першы зубок – беленькі, як пялёстак рамонка...»*; *«Напэўна, у жыцці ёсць нейкая справядлівасць – як жа без яе?! Але калі наспрабаваць вось так, нібы жаратак з затухаючай печы, выграбці з пражытага шчаслівыя дні – колькі чырвоных вугельчыкаў знойдзецца сярод чорных?»*; *«Я апошняя, восьмая. Пястуха? Пабойцеся бога! - не было калі даўней песціцца. Навучыўся ад падлогі дуну адрываць – марш да работы»* (з нарыса «Боль без тэрміну даўнасці» пра 97-гадовую жыхарку вёскі; Астравецкая праўда. 17.10.2012). Адначасова дзякуючы фальклорным элементам мове газеты надаюцца вобразнасць, міфалагічнасць, афарыстычнасць, асацыятыўнасць.

Прыказкі і прымаўкі часцей за ўсё размяшчаюцца на моцных, «вылучаных» пазіцыях газетнага тэкста – у заголоўках, лідах, рубрыках, “урэзках”, першым і апошнім абзацах і г.д., напр.: рубрыка «*Совет не во вред*» (Дзянніца. 29.09.2012); лід «*У народзе кажучь: восень – работ восем*» (Прамень. 24.09.2012). На газетнай старонцы традыцыйная фалькларыстыка суседнічае з прэцэдэнтнымі тэкстамі з музыкальных і кінатвораў, мастацкай літаратуры і інш. сфер культуры (загаловак «*Не старэюць душой ветэраны*» (Новае жыццё. 06.10.2012); а таксама з клішэ і штампамі масмедыйнага паходжання, у тым ліку – як спадчына «савецкай новамовы», напрыклад: загаловак «*З мэтай прафілактыкі шаленства*» (Новае жыццё. 06.10.2012).

У камунікатыўнай прасторы раённай газеты асаблівае месца займаюць маўленчаэтыкетныя жанры, якія дэманструюць самім фактам існавання на газетнай паласе такія тэндэнцыі, як змешванне дыскурсаў і жанраў, «штодзённасць» кантэнта, скарачэнне дыстанцыі паміж чытачом і СМІ і інш. Раённая газета падтрымлівае цікавасць да падзей штодзённага (у тым ліку прыватнага) жыцця, садзейнічае таражаванню пэўных мадэляў бытавых паводзін.

Спіс літаратурных крыніц

1. Массмедиа российского мегаполиса: типология печатных СМИ / ф-т журн. С.-Петербур. гос. ун-та; под общ. ред. М. А. Шишкиной; науч. ред. Б. Я. Мисонжников. – СПб.: Роза мира, 2009. – 324 с.

2. Лотман, Ю.М. Новые аспекты изучения культуры Древней Руси / Ю.М.Лотман, Б.А. Успенский // Вопросы литературы. –1977. – № 3. – С.148-166.

3. Почепцов, Г.Г. Теория коммуникации / Г.Г. Почепцов. – М.: Рефл-бук, К.: Ваклер, 2001. – 600 с.